

KGAOLO YA BORARO

3. DITENG II

3.1 Matseno

Kgaolo ye e ya go tseparela kanegelokopanatseka yeo ya **Bomahlwabadibona** ka go thoma ka:

- (a) Kakaretšo ya diteng tša **Bomahlwabadibona**.
- (b) Tlhalošo ya dielemente tša diteng tša **Bomahlwabadibona**.
- (c) Kakaretšo.
- (d) Papetšo ya diteng tša: **Ntlo ya monna yo mongwe le Bomahlwabadibona**.

3.2 Kakaretšo ya diteng tša **Bomahlwabadibona**

Kanegelokopanatseka ye e bolela ka bošoro le bohvirihwiri bja monna yo a bego a tsebja ka la Sebata. Yena o be a šomiša Kid Coward le magwaragwara a gagwe go phethagatša ditiro tšeo tša bohvirihwiri bja gagwe. O be a iphediša ka go reka a rekiša dilwanalwana tša go fapafapana. Ge re kopana le yena ke ge a thomile go gweba ka manaka a ditšhukudu.

Sebata o kopana le Joe le Ranti bao e lego bomahlwabadibona ka ge ba re ba lapišitšwe ke go hlwa ba swara poo, ba phamola dikhwama tša batho le go ba utswetša dikarata tša go ntšha ditšhelete ka metšheneng ya dipankeng. Sebata o humile ka bohvirihwiri ka go phela a radia bao a dirišanago le bona, eupša bona ba sa lemoge seo. O šomišana le dihlopha tša go fapafapana tša mahodu tšeo di utswago le go utswetšana dithoto gore di iše dithoto go mong wa tšona di sa lemoge ge di hlankela motho o tee.

Ka go se nyake go bonwa a dira mošomo woo wa go kgoboketša manaka a ditšhukudu ka ge e le phošo, o šomiša Joe le Ranti go dira mošomo woo. Joe le Ranti ba begela Sebata kgato ka kgato ya bogolo bjoo ba bo fihlilego ka mošomo wa bona. Ka go dira bjalo kgane ba fa sehvirihwiri seo sebaka sa go dira bonokwane bjoo a bo tlwaetšego bja go jabetša bao a dirišanago nabo. O romela Kid Coward le sehlopha sa gagwe go yo hlakola boJoe bohwa bjoo. Gona tiragalong yeo ya go ba hlakola, Ranti le State (modirišani wa boJoe wa potege) ba a gobatšwa gomme ba tlogelwa ba le makgatheng ka fao lešokeng la diphoofolo la Kruger National Park. Tšeo e le fela ditiro tša bošoro bja Sebata. Kgabagareng yeo boKid Coward ba loma maphodisa tsebe ka baisana bao. Ba a rwalwa, ba išwa bookelong moo ba alafšago ba le ka tlase ga tlhokomelo ya maphodisa ka ge ba humanwe ka gare ga lešoka la diphoofolo ntle le tumelelo. Ka moragonyana Joe le yena o a swarwa. Ba dula kgolegong tekano ya ngwaga. Ba a lokollwa gomme matšatši a mararo ka morago ga go lokollwa ga bona, ba etelwa ke batho tsoko. Bona ba ba botša gore ba lebale ka manaka a ditšhukudu.

Se se dira gore ba nyakane le Sebata ka ge ba lemoga o ka re o nkga lefetla ketelong yeo. Ba etela Themba moo ba tsebago a dula. Ke gona ba lemogago gore Sebata ke sehvirihwiri ka ge a na le magae a mmalwa. Mafelelong ba hwetša a dutše Paradiseville e lego polasa yeo a e rekilego George's Valley ge o eya Tzaneen. Bošoro bja Sebata bo bonala mohlang woo ge a ba tšea ka helikoptara moo a tšhošetšago go ka ba lahlela fase mola e le godimo ebile e le bošego. Go fetiša fao o ba bontšha matamo ao, ka go ona a ruilego dikwena tšeo a di fepago ka ba go swana le bona boJoe ba go nyaka go tseba kudu.

Sebata o iša baisana ba Acornhoek go ye nngwe ya mafelo a gagwe fao a fihlago a ba notlelela ka ngwakong tsoko. Gona moo o ba fa R1m le tšheke ye nngwe ya diketekete gomme yona e dirilwe seo go thwego ke *post-dated cheque*. Matšatši a mabedi ka morago ga moo ke ge bomahlwabadibona ba

ba kgonne go itokolla ka moo sekakgolegong gomme ba iša tšheke yela ya R1m pankeng.

Mafelelong Sebata, Kid Coward, sehlopha sa banna ba go gweba ka manaka a ditšhukudu le monna wa Nelspruit ba a swarwa. Ge e le Joe le Ranti ba a sokologa ba lahla bomenetša.

3.3 Tlhalošo ya dielemente tša diteng tša : Bomahlwabadibona

3.3.1 Baanegwa

- **Kamano ya baanegwa ba Bomahlwabadibona.**

Sererwa sa kanegelo ye ke **bošoro bja monna wa sehvirihwiri** ga bo mo thuše. Sererwa se se amantšha **mongangiši le mongangišwa**. **Mongangiši** ke **Sebata**; mola **mongangišwa** e le **Joe le Ranti**. Go yo sekasekwa ditiragalo tšeo di lebanego le mongangiši pele; gomme ka morago go latele tšeo di lebanego le mongangišwa.

(a) **Tebanyo ya mongangiši : Sebata**

Tebanyo ya Sebata ke **go huma**. Seo a se nyakago ke go ba le tšhelete ye ntši. Ke ka fao re bonago a phela ka go reka a rekiša. Ga a šome ka fase ga motho yo mongwe. Gore na seo a se rekago a se rekiša se kgahlanong le molao, ga se mathata a gagwe. Gore na yo a tlogo a mo rekišetša dithoto tšeo o di humana bjang? Kae? Seo ga se mathata go yena. Ke ka fao re bonago a gwerana le Joe le Ranti gore ba mo nyakele le go mo tlišetša manaka a ditšhukudu. Gore ba yo a hwetša kae? bjang? tšeo ga se taba ya gagwe, di tla no bonwa ke bona. Maikemišetšo a a go ikhumiša ka tsela ye bjalo ka ye ya Sebata, a thulana le molao, le a Joe le Ranti mafelelong. Maphodisa a pabalelo ya tlhago a kwešiša gore diphoofolo di swanetše go šireletšwa.

BoJoe le bona ba kwešiša seo ge ba šetše ba gotše ebile ba bone mathata ao a go humana manaka a ditšhukudu. Ba lemoga bohlokwa bja tšhireletšo ya diphoofolo. Ke ka fao tšhelete yeo ya milione ya diranta ya go tšwa go Sebata, ba e fetišetšago go ba pabalelo ya tša tlhago, e lego Lekgotla la Diphoofolo tšeo di lego kotsing ya go swieletwa molokwana rite! ("Endangered Species Protection Unit"). Sebata ga se motho wa go loka. Yo a sa dirego ka moo ba kwanego o tlošwa tšatšing. Bophelo go yena ke tšhelete pele, motho morago.

- **Bokgontšhi bja mongangiši : Sebata**

Go ka thwe Sebata o kgontšhwa ke **bošoro** bja gagwe go fihlela maikemišetšo ao a gagwe. Ke bošoro bjoo bjo bo gapeletšago gore bao ba sa kwanego le yena ka tiro ye e itšego ba tsenye maphelo a bona kotsing. Seo ba se dira ka gona go tseba gore ge ba ka se phethe dikwano tša bona gona ba tlile go bolla ka nose. BoJoe le ge ba bona kotsi ya go lewa ke dibatana tša naga goba go swarwa ge ba ka hwetšwa ka manaka ao a ditšhukudu, ba fo gapeletša ka gona go tšhaba gore ge ba ka se phethe kwano yeo ya bona le Sebata, gona R70 00 yeo ya depositi e swanetše go boela morago e le R140 000 goba go sego bjalo ba tla bolawa. Bošoro bjo bo kgontšha Sebata go ikhumiša ka tsela ya bohvirihwiri ka go phela a tšhošetša bao ba phelago kgauswi le yena.

- **Bothuši bja mongangiši : Sebata**

Ge e le **senaganwa** Sebata o thušwa ke **go ba le sebeti**. Ga a kgathale gore mang a ka mo swariša goba a tsenya kgwebo ya gagwe kotsing. Ga a tšhabe motho le ge a sa mo tsebe. Ga a tšhabe gore boJoe ka ge e le kgale ba di bona ba ka mo hlagišetša kotsi ya go mmolaya goba go mo tšhabela ka R70 000 yeo a ba fago yona ya depositi ya go mo nyakela manaka a ditšhukudu. Ke la mathomo ba kopana ebile ba tsebana efela o fo e ntšha a ba fa yona.

Ge e le **batho** gona go ka thwe o thušwa ke **Kid Coward** le **badirišanika=yena**. BoKid Coward ba kgonne go amoga boJoe manaka a ditšhukudu a go ka nyaka go tlala lori. Seo se ra gore Sebata o šomišitše bohwirihwiri le boradia go amoga bana bao manaka ao, gomme bjale o ikhumišitše ka ona; mola bona ba le bothateng bja kgolego le bja go humana a mangwe goba tšhelete ya go mo lefa.

Ge e le **selo** gona go ka thwe Sebata o thušwa ke **tšhelete**. Ka yona o kgona go reka le go tlišetšwa seo a se nyakago. Ka yona o kgonne go reka helikoptara yeo a rwalago direkarekane tšeo a gwebago ka tšona go yo dira kgwebo le dinaga tša ka ntle ga mellwane ya Afrika-Borwa bjalo ka Swaziland le Namibia, nako efe kapa efe, ka ntle ga go boifa go ka thibelwa ke maphodisa mo tseleng.

- **Boganetši bja mongangiši : Sebata**

Ge e le **motho** go ka thwe Sebata o ganetšwa ke **Joe le Ranti**. Ka go tšea tšhelete ya milione wa diranta ba e abela ba **Save the Black Rhino Campaign**, bašemane ba ba gwahlafaditše mahumo a Sebata. Ke ka fao re bonago a kitima a tswalela akhaonto yeo ya tšheke gore diketekete tšeo bašemane ba ba sa swerego tšheke ya tšona, di se tšwe.

Ge e le **senaganwa** go ka thwe Sebata o ganetšwa ke **molao**. Molao wa pabalelo ya diphoofolo ke wona o ganetšago maikemišetšo ao a Sebata. Ge maphodisa a swara Kid Coward yoo a hlankelago Sebata ka manaka a go tlala lori ya go swana le ya go rwala marotho, ba ganetša lehumo la Sebata. Go swarwa ga modiredi wa Kruger National Park, go utollwa ga sehlopha sa banna ba go gweba ka manaka a ditšhukudu le go nyakana le Sebata ga maphodisa, tšeo ka moka di sepelelana le molao woo o ganetšago le go ikhumiša ga Sebata.

Ge e le **selo**, gona Sebata o ganetšwa ke **legora** leo le ageleditšego lešoka la diphoofolo. Ka ge le phela le letilwe le go hlokomelwa bošego le mosegare, boSebata ga ba kgone go itirela boithatelo. Phethagatšo ya maikemišetšo a bona e dirwa boima. Ke ka fao ba hira bao ba nyakago tšhelete go phethagatša maikemišetšo ao a bona.

- **Bothušegi bja mongangiši : Sebata**

Go nyaka lehumo ga Sebata go a phethagala. Efela sebakeng sa gore e be yena a thušegago ka tebanyo yeo ya gagwe, go holega ba bangwe. Tebanyo ya Sebata ya go nyaka lehumo e thuša ba sekhwama sa **Save the Black Rhino Campaign** ka milione wa diranta, tu! tšea. Tšhelete ye ke yeo Sebata a bego a ngwaletše Joe le Ranti tšheke ya yona. O be a ipoditše gore moo a tlogetšego bašemane bao, ba ka se tsoge ba kgonne go tšwa. Ge gona ba be ba ka tšwa ka fao ntlong yeo, Kid Coward le badirišane kayena ba be ba tlo ba bolaya ba se ba ye kgole gomme tšheke ya bušwa gape go yena. Ka ntle ga go thušega ga bona ba sekhwama seo, go thušega Joe le Ranti ka gore mafelelong ba lemoga gore bohlae bja nakonyana ga se bja selo. Bona ba fetoga baKreste. Ka gona bothušegi bja mongangiši bo lebane le mongangišwa yoo mafelelong a atlegago. Maikemišetšo a Sebata a go nyaka lehumo a thušitše ba pabalelo ya diphoofolo le boJoe.

(b) **Tebanyo ya bangangišwa : Joe le Ranti**

Tebanyo ya boJoe ke **go huma**. Bjalo ka Sebata le bona ga ba kgathale gore lehumo la bona ba le humana bjang. Le ge ba tlogetše go swara poo, go hlasela dilo tša batho, go šomiša dikarata tša go ntšha ditšhelete ka metšheneng ya dipanka, ba be ba sa fo ba le mogopolo wa go buna moo ba sa bjalago. Se ke sona se ba kopantšhago le Sebata. Tebanyo ye ya bona e swana le ya Sebata. Ka gona se se dira gore ba thulane. Sebata ga a tšweletše thulano ya gagwe le tebanyo ya bašemane ba kgakala. O diriša bohwirihwiri go ba

kgahlanong le bona. O šomiša Kid Coward yoo a dirago o ka re ga ba tsebane. Mafelelong boJoe ba a swarwa ba išwa kgolegong. Maikemišetšo a bona a go ikhumiša ka manaka a ditšhukudu a a folotša.

- **Bokgontšhi bja bangangišwa : Joe le Ranti**

Ge e le **senaganwa** go ka thwe boJoe ba kgontšhwa ke **sebeta le mahlajana** a bona go fihlelela tebanyo ya bona. Ke sebeta seo se dirago gore ba nyake Sebata bošego le mosegare le ge ba tseba gore o šoro bjang. Ke sona sebeta seo se dirago gore ba se šie go tsena ka lešokeng la diphoofole; ba se šie go lwa le boKid Coward le ge ba swere dithunya, eupša bona ba lekeletša diatla. Ke mahlajana a bona ao a dirago gore ba kgone go kgoboketša manaka a ditšhukudu; go hwetša lori; go tšwa ka kgolegong ya maitirelo ya Sebata le gona go abela sekhwama sa **Save the Black Rhino Campaign**, tšhelete.

Ge e le **selo** go ka thwe ba kgontšhwa ke **sefatanaga**. Ke sona se dirilego gore ba kgone go fihla moo ba nyakago go phetha tšeo tša go lebana le maikemišetšo a bona.

- **Bothuši bja bangangišwa : Joe le Ranti.**

Ge e le **senaganwa**, go ka thwe boJoe ba thušitšwe ke **bonganga**. Ke bonganga bjo bo dirilego gore ba kgone go utolla mathaithai a Sebata. Ba lekile go ba tšhošetša, eupša ba ngangabala go fihlela ba nyapolla Sebata le sehlopha sa gagwe.

Ge e le **selo**, go ka thwe boJoe ba thušwa ke **difatanaga**. Ka tšona ba kgona go kitima go ya Themba, gaSeleka, George's Valley, Nelspruit, go no fa mohlala. Ka go ya mafelong ao a go fapafapana, boJoe ba kgonne go utolla boradia bja Sebata le Kid Coward.

Ge e le **motho**, gona go ka thwe ba thušwa ke **States**. Ke yena a ba thušitšego go humana lori ya go yo rwala manaka a ditšhukudu; a ba thušitšego go humana lefelo la go dula kua Nelspruit, a ba thušitšego go humana tšhelete ya go lefa mokgoboketši wa manaka a ditšhukudu le mong wa lori.

- **Bogantši bja bangangišwa : Joe le Ranti**

Ge e le **senaganwa** go ka thwe boJoe ba ganetšwa ke **molao** go fihlelela maikemišetšo a bona. Ke molao o dirago gore ba swarwe ge ba sentše. Ke molao o dirago gore ba sware gomme ba romelwe kgolegong morago ga go humanwa ka manaka a ditšhukudu. Ka gona maikemišetšo a bona a go humana tšhelete ye ntšintši ka manaka ao, a a ganetšwa.

Ge e le **batho**, gona go ka thwe boJoe ba ganetšwa ke Sebata le Kid Coward. Ke bona ba ba emaemišago gore ba se kgone go bona bohwirihwiri bja Sebata. BoKid Coward ba betha boJoe ebile ba loma maphodisa tsebe gore boJoe ba swarwe. Ge nkabe Kid Coward ba se gobatše boRanti gona bašemane ba, nkabe ba kgonne go tšwa ka lešokeng la diphoofolo la Kruger National Park le manaka ao a ditšhukudu gomme ba ikhumišitše. Go bethwa moo ke gona go dirilego gore ba swarwe ebile ba palelwe ke go lota mohlala wa lori ka bjako. Tše ka moka e be e le mathaithai le mabohwirihwiri a Sebata a go ganetša go ikhumiša ga boJoe. Le ge go le bjalo mathaithai ao mafelelong a tšwelela nyanyeng.

- **Bothušegi bja bangangišwa : Joe le Ranti**

Ge nkabe boJoe ba atlege go phethagatša maikemišetšo a bona e be e tla ba bona ba thušegago. Ka bomadimabe ga ba thušege. Go thušega sekhwama sa **Save the Black Rhino Campaign** le ge se sa tsebe gore se thušitšwe ke

mang goba bomang, le ge e le gore maikemišetšo a bona boJoe go tloga mathomong e be e se ao a go se thuša.

* Kakaretšo

Bjalo ka mo kanegelongkopanatseka yeo ya mathomo, le mo kakaretšo e tla dirwa ka go lebantšha baanegwagolo gore go tle go bonale kamano ya bona le gare ga bona le baanegwanyane.

SEBATA (mongangiši)

Tebanyo: Go huma

Bokgontšhi: Bošoro

Bothuši :

1. Sebete
2. Kid Coward
3. Tšhelete

Boganetši:

1. Joe le Ranti
2. Molao
3. Legora

Bothušegi: 1. Sebata

Joe le Ranti (bangangišwa)

Tebanyo: Go huma.

Bokgontšhi:

1. Sebete le Mahlajana.
2. Sefatanaga.

Bothuši :

1. Bonganga
2. Sefatanaga
3. States

Boganetši:

1. Molao
2. Sebata le Kid Coward.

Bothušegi: Joe le Ranti.

Ka lenaneo le go kgona go bonwa gore Kid Coward o thuša Sebata go ngangiša Joe le Ranti godimo ga tebanyo yeo ya bona. States le yena o tšwelela gabotse a thušana le Joe le Ranti go ngangiša Sebata godimo ga tebanyo yeo ya gagwe. Joe le Ranti ba tšwelela ba ganetša Sebata maikemišetšong a gagwe; mola Sebata le Kid Coward le bona ba ganetša Joe le Ranti go phethagatša tebanyo yeo ya bona. Ge nkabe tebanyo tšeo

tša bona di phethagale, gona Sebata o be a tla thušega; mola Joe le Ranti le bona ba be ba tla thušega. Ka bomadimabe seo ga se diragale. Lenaneo le la kamano ya baanegwagolo le baanegwanyane ka bobona le bontšha gabotse ka fao sererwa se kgokagantšha ditiragalo le go lemoša mmadi baanegwagolo.

Bjale go tla lekolwa ditiragalo tša kanegelo ye.

3.3.2 Mehuta ya ditiragalo (magoro)

Mehuta ya magoro a ditiragalo e šetše e hlalošitšwe. Bjale go yo lekolwa legoro le legorwana leo la ditiragalo go tsopolwa mehlala kanegelokopanengtseka ye.

- Legoro la tiragalotshwanelo

Mo gape ga go yo fiwa diphapantšho tša magoro ao ka ge di boletšwe ka godimo. Go bile go šetše go bontšhitšwe gore legoro le le ipopile ka ditiragalo tše tharo, e lego tiragalotshwanelo ya mathomo, ya gare le ya mafelelo. Pele go hlalošwa kanegelokopanatsela ye, go yo lekolwa sererwa sa yona: **Bošoro bja monna wa sehvirihwiri ga bo mo thuše.**

Go yo lekolwa ka fao sererwa se se laolago legoro la ditiragalotshwanelo tša kanegelokopanatsela ye:

* **Legoro la tiragalotshwanelo ya mathomo : Kopano ya Sebata le Joe le Ranti.**

Go ya ka sererwa sa kanegelo ye, legorong le go swanetše go ba le batho ba babedi : Wa mathomo ke yo mošoro wa sehvirihwiri; mola wa bobedi e le wa go ganetša bohvirihwiri bjoo. Ke gore go swanetše go be le mongangiši le mongangišwa. Go tiiša gore legoro le le bopa tiragalotshwanelo yeo ya

mathomo; mo mathomong a kanegelokopanatseka yeo go kopanwa le batho bao ba babedi. Batho bao ke Sebata le Joe le Ranti. Mo mafelelong Sebata o laetša bošoro le bohvirihwiri bja gagwe.

* **Legoro la tiragalotshwanelo ya gare : Bošoro le bohvirihwiri bja Sebata.**

Go ya ka sererwa sa kanegelokopanatseka ye, legorong le go na le ditiragalo tša bošoro le bohvirihwiri. Bošoro le bohvirihwiri bjoo ke bja Sebata. Sebata ke yena mongangiši gomme ditiro tšeo di dirwa ke yena. Ka fao a dirago bošoro le bohvirihwiri go tlo tiišwa ka mehlala yeo e tlogo tsofolwa go magorwana a ditiragalotebanyo.

* **Legoro la tiragalotshwanelo ya mafelelo : Kotlo - go swarwa ga Sebata.**

Sererwa se laetša gore ditiragalo tšeo, ke gore magoro ao a mabedi a mathomo, kudu la bobedi, a lebane le phošo. Ge e le phošo, gona go ra gore go swanetše go be le kotlo godimo ga motho yo a dirago ditiro tšeo tša phošo. Kanegelongkopanatseka ye, mafelelong go utollwa sehlopha sa banna ba go gweba ka manaka a ditšhukudu go tšwa mo Afrika-Borwa go fihla Namibia. Ge ba swarwa banna ba, gare ga bona go tšwelela le yena monna yola yo mošoro wa sehvirihwiri, e lego Sebata. Ka fao, Sebata o fiwa kotlo yeo e mo lebanego godimo ga ditiro tšeo tša gagwe.

Magoro ao a mararo a ditiragalo a laolwa ke sererwa le baanegwagolo ka ge a theilwe godimo ga bona.

Mohuta wo mongwe gape wa ditiragalo ke wa magorwana a ditiragalotebanyo. Ditiragalo tše di ipopile ka magorwana.

* **Legorwana la tiragalotebanyo**

Diphapantšho tša legorwana le di šetše di filwe. Go bile go bontšhitšwe gape gore go swana le legoro la tiragalotshwanelo, legorwana le le lona le laolwa ke sererwa, baanegwa le tiragalotshwanelo.

Ga go yo hlalošwa magorwana a ditiragalotshwanelo tša magoro a ditiragalotshwanelo tšeo ka moka, eupša go tla tsopolwa mehlala e se mekae legorong la tiragalotshwanelo ya gare, e lego: **Bošoro le bohvirihwiri bja Sebata.**

Mo le gona go yo tsopolwa fela ditiragalo tše di latelago:

1. Sebata o fa Joe le Ranti R70 000.
2. Sebata o romela Kid Coward go lota boJoe mohlala.
3. Sebata o romela boJoe ka magwaragwara.
4. BoJoe ba nyakana le Sebata.
5. Sebata o iša boJoe Acornhoek.
6. BoJoe ba iša tšeke pankeng.
7. Sebata o tswalela akhaonto ya tšeke.

Ditiragalokoketšo tše ke tše dingwe tša tšeo di bopago legoro leo la tiragalotshwanelo ya bošoro le bohvirihwiri bja Sebata.

Ka ntle ga legoro leo la ditiragalotshwanelo le legorwana la ditiragalotebanyo, go na le ditiragalo tšeo e lego gore di tlaleletša legoro le legorwana leo. Tšona go tlo thwe ke ditiragalo.

- **Ditiragalo**

Ditiragalo tše di šetše di hlalošitšwe, gomme go yo tsopolwa mehlala e se mekae ya ditiragalo tše di tlaleletšago legorwana la tiragalotebanyo ya bone

ka godimo: BoJoe ba nyakana le Sebata.

Go yo tsopolwa fela ditiragalo tše di latelago:

- Joe o belaela Kid Coward.
- Kid Coward o bonwa a otlela lori ya boJoe.
- BoJoe ba dula ngwaga kgolegong.
- BoJoe ba etela Themba, gaSeleka, Beauty, Shongwane le George's Valley.
- BoJoe ba letela gore bošego bo sware.
- BoJoe ba šwahlela legae la Sebata - Paradiseville.
- Ranti o kgorogela Sebata.
- Sebata, Joe le Ranti, ba tšea leeto ka helikoptara.

Ditiragalo tše le tšona di laolwa ke elemente ya tikologo. Ge nako goba felo e fetoga, le tiragalo le yona e a fetoga.

Nepo ya nyakišišo ye ke go tsopola mehlala fela ka gobane ge go ka fiwa mehlala ye mentši, nyakišišo ye e tlo gola.

* **Kakaretšo**

Mo le gona go boletšwe ka magoro a ditiragalotshwanelo gomme go kgethilwe le tee go fa mehlala ya magorwana ao a bopago legorwana la ditiragalotebanyo tša lona. Go lekotšwe gape le ditiragalo tše di tlaleletšago magoro a ditiragalotshwanelo le magorwana a ditiragalotebanyo. Go gateletšwe gape gore go tla tšewa mehlala o tee o tee go ye nngwe le ye nngwe go nepiša maikemišetšo a nyakišišo ye.

Bjale go yo sekasekwa tikologo ge e lebane le kanegelokopanatseka yeo ya **Bomahlwabadibona**. Go tla thongwa ka nako.

3.3.3 Tikologo

3.3.3.1 Nako

Kgopolo yeo ya nako e šetše e hlalošitšwe. Go boletšwe gore go na le mehuta ye mebedi ya nako e lego:

- (a) **Nako ye e itšego**, bjalo ka **bošego**,
- (b) **Nako ya ditiragalo**, bjalo ka **bošego ka moka**.

(a) **Nako ye e itšego**

Kgopolo ye šetše e hlalošitšwe. Wo ke mohuta wa go se be le mathomo le mafelelo. Bjale a go tsopolweng mehlala go tšwa kanegelongkopanatseka yeo ya **Bomahlwabadibona**.

Mosegare wa gona States o hlwele a mo laetša ditsela tša go tšwa ka fao lešokeng, a ba a mo laetša a mangwe a manaka ao a ditšhukudu. Ba kwane gore **mantšiboa** ona ao tšhelete e tle e feleletše gomme o tla mo laetša a mangwe mola a lego gona e be go fedile. (Letl. 68).

"Ke gopola gore re ye **gosasa**, re kobe tšhipi e sa fiša," gwa tlatša Ranti. (Letl. 71).

le

Mathapama a letšatši le latelago ke ge re tloga Seshego ka sefatanaga. (Letl. 71).

Ge go bolelwa ka **mosegare** goba **mantšiboa** ga go tsebege gore ke go thoma ka nako efe go fihla ka nako efe. **Mosegare** ga o na mathomo le mafelelo. Go fo swana le **gosasa** le **mathapama**, ga go tsebege nako yeo di thomago ka

yona ebile di felelago ka yona. Ke ka fao ge go bolelwa ka nako ya mohuta wo go thwego ke nako ye e itšego.

Ka ntle ga nako yona yeo e sa tšwago go bolelwa ka godimo, go sa na le nako ye nngwe yeo e lebanego le legoro lona leo la nako yeo e bolelwago ke mongwadi mo kanegelongkopanatseka ye. Nako yeo e lebane le ya sebjalebjae. Mohlala: BoJoe ba bolela ka go šomiša dikarata tša go ntšha ditšhelete ka metšheneng ya dipanka. Dikarata ke dilo tša matšatši ano mo go bolelwago ka theknolotši. Go bolelwa gape ka go utswiwa ga difatanaga ke bana ba bannyane bjalo ka Joe le Ranti. Tšeo go tsebega ge e le dilo tša matšatši ano. Go humaga Mosotho bjalo ka Sebata gore motho wa gona a kgone go ba le dipolasa le ka helikoptara ke dilo tša matšatšing a. Ka fao, mehlala ye e laetša gabotse gore nako yeo ditaba tša kanegelokopanatseka ye di diragalago ka yona ke ya sebjalebjae e sego ya segologolo.

(b) Nako ya ditiragalo

Nako ye le yona e šetše e hlalošitšwe. Ke nako yeo e nago le mathomo le mafelelo. Ebile yona e kgona go elega. Go tlo tsopolwa mehlala e se mekae fela go tšwa gona mo go kanegelokopanatseka ya **Bomahlwabadibona**. Lebopa ka pene ya gagwe o re:

Ga re tsebe gore go be go diregang ka ntle, fela taba ke gore rena re ile ra dula ka kgolegong **tekano ya ngwaga** go se na se se diregago. (Letl.69).

le

E be e šetše e ka ba **matšatši a mararo** re boile kgolegong ge re tlelwa ke baeng. (Letl.70).

Go a tsebega gore ngwaga ke go thoma ka kgwedi efe go fihla ka efe. Seo se ama gape le lona letšatši. Ka fao, nako ye e na le mo e thomago le mo e felelago. Ka gona, le kelo ya nako ya ditiragalo tša kanegelo ye e a kgonagala. Ge go thongwa ka kopano ya Joe le Ranti gotee le Sebata go ka thwe kopano yeo e tšere tekano ya diiri tše tharo. Ke gore, go tsebana, go boledišana le go fana mabaka le ditšhelete. Go dira dinyakišišo ka ga Sebata le go itokišetša leeto go tšere dibeke tše pedi. Lebaka ke gore ba be ba swanetše go direla ka pela go ya le ka fao Sebata a bego a ba kgopetše. Leeto la go leba Kruger National Park go tliwa ka tsela ya Nelspruit le tšere diiri tše pedi. Go dula lefelong leo la bohlabela bja Transfala, go itlwaetša lona, go nyakana le yoo ba ka thušanago le yena ka moo lešokeng, go kgobela manaka le go dira ditokišo tša go boela morago, go tšere dikgwedi tše tharo. Go swarwa le go dula kgolegong ga boJoe e bile tekano ya ngwaga. Go boa kgolegong le go thulana le magwaragwara a Sebata le Kid Coward e bile ka morago ga matšatši a mararo. Go itlhama go nyakana le Sebata go fihlela ba fihla Paradiseville e bile matšatši a mabedi. Leeto la helikoptara go ya Acornhoek e bile metsotso ye masometharo. Go dula Acornhoek ka "kgolegong" ya Sebata e bile diiri tše masomepedipedi. Go tšhaba moo lefelong la Sebata go fihlela ba iša tšheke ya milione wa diranta pankeng e bile diiri tše lesomepedi. Go tloga fao e bile tekano ya kgwedi pele ba ka iša tšheke yela ye nngwe ya go be e dirilwe seo go thwego ke *post-dated cheque*. Go tloga fao go tšere tekano ya kgwedi pele go ka utollwa sehlopha sa banna ba go gweba ka manaka a ditšhukudu le go swarwa ga Sebata, Kid Coward le mošomi wa gona fale Kruger National Park wa go dula Nelspruit.

Nako ya ditiragalo tša kanegelokopanatseka ye ya **Bomahlwabadibona** e ka akanywa go ba ngwaga, dikgwedi tše tlhano, dibeke tše pedi, matšatši a a seelago, diiri tše lesomehlano le metsotso ye masometharo.

3.3.3.2 Felo

Felo ga kanegelokopanatseka ye ke ga ditoropong le ga magaeng. Mafelo le

ditiro tša baanegwa a hlatsela taba ye. Go tiiša ntlha yeo go yo tsopolwa mafelo go tšwa kanegelongkopanatseka ye ao a lebanego le metse ya ditoropong pele, gomme ka morago go tsopolwe ao a lebanego le a magaeng. Mafelo ao ga a ye go fiwa ka moka ga ona, eupša go yo fiwa mehlala ka ge mehlala ye mentši e se maikemišetšo a nyakišišo ye. Go yo thongwa ka mafelo ao a **metse ya ditoropong**.

Lori e ile ya rorompana go fihla e re ka motse wa **Pienaarsriver** fihli! Ya gagaba go fihla e thepogela ka motseng wa **Themba**. (Letl.64).

le

Nna le Ranti re be re le mola **Seshego Zone 4** re šetše le ntlo ya malome yoo a bego a šoma borwa. (Letl.70).

Mafelo a **metse ya magaeng**:

Bjaka ge re kwane le yena monna yoo, o ile a re ge a buša dinao a re hwetša re le gona fao **gaSekgopo kgauswi le mola go rekišwago madila** re le ka motseng wa mosadi yo mongwe go thwe ke Tšhweu. (Letl.64)

le

Ntle le go senya nako, le le latelago re ile ra leba **pankeng**. Ba rile ... Mohlang re boela **pankeng** re hweditše tšhemo e metše meetlwa. (Letl.77).

Mafelo ao a bo**Pienaarsriver**, **Themba** le **Seshego Zone 4** ke mafelo ao a tsebegago a sebjalebjae a ditoropong. Ditiro tšeo di bego di direga fao, di kwana le tikologo. Ka go le lengwe mafelo ao a boga**Sekgopo kgauswi le**

mola go rekišwago madila le pankeng, ke mafelo ao a hlalošago gore felo fao ke magaeng efela e sego magae ale a segologolo. Go na le tlhabologo. Go a tsebja gore moo go rekišwago madila ke pareng, potlolostoro goba sepotong. Mafelo a ke ao a hwetšwago metseng ya ditoropong. Bjale ge a hwetšwa magaeng go ra gore le ge go agilwe ka tsela yela ya sekgale, efela go hlabologile. Ke magaeng ga matšatši a. Seo se šupa le gona go ba ga panka moo motseng goba kgauswi le motse woo.

Mafelo a kanegelokopanatseka ye a lebane le sererwa ka ge se laola tikologo ebile se le bohlokwa. Ge motho a lebelediša mafelo ao go bonwa ka pela gore a phatlaletše. Go phatlalala fao ke taetšo ya bohwirihwiri bja Sebata, ka lebaka la gore ga a gona motho yo a ka rego a se na mokgwa a ba le madulo mafelong a mantši bjalo le gona a go phatlalala le naga. Sebata o na le madulo ditoropong le magaeng. O šomiša akhaonto ya tšheke ka go tseba gore o tla re go ngwalela motho tšheke gomme ge a sa nyake go mo lefa a fihle pele a e thibele. Ge motho yoo a mo nyaka a ka se tsebe gore o tla mo hwetša kae ka ge a tla phela a šupša pele mo a fihlago. Se ke taetšo ya bošoro bja Sebata.

Sererwa sa sengwalo se bohlokwa. Ka gona, mafelo ka moka ao go boletšwego ka ona mo go kanegelokopanatseka ye gotee le nako di laolwa ke sona sererwa.

3.4

Kakaretšo

Go akareditšwe diteng tša kanegelokopanatseka yeo: **Bomahlwabadibona**, mo mathomong a kgaolo ye gore mmadi a tle a kgone go kiba ka mošito o tee le nyakišišo. Go tloga fao go tsinketšwe kamano ya baanegwa ba kanegelokopanatseka yeo go ya ka lenaneo la baanegwa ba diteng. Malebana le ditiragalo go gateletšwe magoro (mehuta ya ditiragalo), magorwana le ditiragalo tšeo e lego tša go tlaleletša. Go tsinketšwe gape nako le felo. Mo go gateletšwe tirišo ya nako le felo. Go gateletšwe tirišo ya nako ye e itšego

le nako ya ditiragalo, gomme gwa rungwa ka go ela nako ya ditiragalo tša kanegelokopanatseka ye. Mafelo a a dirišitšwego mo go kanegelokopanatseka yeo, **Bomahlwabadibona**, a laeditšwe ge e le a go hlakahlakana (ditoropong, magaeng a sebjalebja le dithokgwa) gomme a phatlaletše. Go rumilwe ka go bontšha ge tikologo (nako le felo) e laolwa ke sererwa.

Bjale ka ge karolo yela ya diteng I le II e fihlile mafelelong, a go bapetšweng diteng tša dikanegelokopanatseka tše pedi tšeo: **Ntlo ya monna yo mongwe** le **Bomahlwabadibona** bjalo ka ge e le maikemišetšo a lengwalonyakišišo le.

3.5 Papetšo ya diteng

Ge go sekasekwa papetšo ya diteng go yo lekolwa kudu ditiragalo tša dikanegelokopanatseka tšeo. Sererwa ga se ye go bapetšwa ka ge se sa tliše phapano gare ga dikanegelokopanatseka tše. Ka gona papetšo ya sona ga e bohlokwa. Ge diteng tšeo di bapetšwa go yo hlokomelwa:

- (a) Baanegwa
- (b) Bontši bja ditiragalokoketšo
- (c) Nako
- (d) Felo

(a) Baanegwa

(i) Baanegwagolo

Ntlo ya monna yo mongwe

Mongangiši (Shadi): Ke motho wa go tlala boradia, o na le sephiri.

Mongangišwa (Tumo): Ke motho wa go loka.

Bomahlwabadibona

Mongangiši (Sebata): Ke motho yo mošoro kudu.

Bangangišwa (Joe le Ranti):

Ke batho ba go se loke. Le ge ba

bonala mo mafelelong o ka re ba lokile, ga se ba loke. E fo ba gore go se loke ga bona go khupetšwa ke go se loke kudu moo ga mongangiši.

(ii) Baanegwanyane

* Ba bohlokwa ke Vincent le Pheladi fela.

* Vincent o lebane le go se loke, mola Pheladi yena a lebane le go loka le go se loke.

* Baanegwanyane ba bangwe mongwadi o fo bolela ka bona ka gona ga ba bohlokwa ka ge ditiro tša bona di le tše nnyane.

* Ba bohlokwa ke States, Kid Coward le baisesa ba magwara-gwara.

* Baanegwanyane ba ka moka ga bona ba lebane le go se loke.

Papetšo yeo ya baanegwa e bontšha sona sela se boletšwego ke Boileau le Narcejac gotee le Groenewald moo kgaolong ya mathomo ya nyakišišo ye, sa gore kanegelokopanatseka yeo ya **Ntlo ya monna yo mongwe** e lebane le mongangišwa (mogobošwa) yoo e lego gore leina la gagwe ke sephiri mo mathomong. Mola yeo ya **Bomahlwabadibona** e lebane le polelo ya go tšhoša le go homotša. Tše ka moka di hlatselwa ke sephiri seo sa Shadi le bošoro bjoo bja Sebata.

(b) Bontši bja ditiragalokoketšo

Ge go lekolwa ditiragalokoketšo tša dikanegelo tšeo go tla lemogwa gore bontši ke bja tšeo tša kanegelokopanatseka ya **Ntlo ya monna yo mongwe**.

Go na le ditiragalokoketšo tšeo di diregago gare ga mongangiši le mongangišwa, le mongangiši le baanegwanyane le gare ga baanegwanyane ka bobona. Efela ge go tsinkelwa gabotse go lemogwa gore bontši bja ditiragalokoketšo ke tšeo tša baanegwanyane. Moanegwanyane yo bohlokwa mo ke Vincent. O thulana le Shadi ka go rafa tšhelete go sa tsebege moo e felelago. O robala malalatlle. O phela a tšwele maeto. O kitima le makgarebe. O nwa mabjala. O thula batho ka dikoloi, ebile o nyakwa le ke maphodisa. Yoo a latelago Vincent ke Pheladi. O etela Shadi kgafekgafe. O emaema le Shadi ka koloi. Ba dulela lesebo yena le Shadi. Tšatši le lengwe o dira go loka mola ka le lengwe a thuba lapa la Shadi.

Ditiragalokoketšo tša **Bomahlwabadibona** ga di nene. Seo se dirwa ke gore bontši bja ditiragalo ke tšeo di diregago gare ga mongangiši le mongangišwa. Se se utolla taba ye nngwe ya gore bontši bja baanegwanyane ga bo šupe gore le ditiragalokoketšo e tla ba tše ntši.

(c) Nako

* Nako ye e itšego

Mohuta wo wa nako ga o bohlokwa phapantšhong ya dikanegelo tše pedi tšeo ka ge nako yeo ya bošego le mosegare di tšwelela mo dikanegelongkopana = tseka tšeo.

* Nako ya ditiragalo

Nako ye ke yona ye bohlokwa ka ge ka yona go kgonwa go ela nako yeo ditiragalo tša dikanegelokopanatseka tšeo di ka bego di e tšere ge di diragala. Ge go lekolwa ditiragalo tše bohlokwa dikanegelongkopanatseka tšeo, go lemogwa gore ditiragalo tšeo di tšerego nako ya go tsebalega ke tša **Bomahlwabadibona**. Go tloga ka kopano ya Sebata le Joe le Ranti, boitokišo

le leeto la bona go yo fihla Kruger National Park, dikgwedi tseo ba di feditšego moo Kruger National Park, lebaka leo ba le feditšego kgolegong, go boa kgolegong le go nyakana le Sebata, e ka ba ngwaga, dikgwedi tše tlhano, dibeke tše pedi, matsatši a a seelago, diiri tše lesomehlano le metsotso ye masometharo. Mola ditiragalo tša kanegelokopanatseka yeo ya **Ntlo ya monna yo mongwe** go thoma letšatši lela Shadi le Tumo ba bonago la mathomo go putlaganya dithulano tseo di bilego gona ka ga Shadi le Vincent, go tlaletša ka tseo tša boradia bja Shadi, go fihla mohlang Tumo a bolaya Vincent, gomme a dula kgolegong go fihla a ahlolwa, e ka ba ngwaga, dikgwedi tše nne, dibeke tše tharo, diiri tše lesomenne le metsotso ye masomennehano. Ka gona phapano yeo e bago gona ka nako yeo e tšerwego ke ditiragalo tša dikanegelokopanatseka tseo ka dibeke tše tharo, matsatši a a seelago, iri e tee le metsotso ye lesomehlano. Ke gore nako yona ye e sa tšwago go bolelwa, ke yeo e tšerwego ke ditiragalo tša **Bomahlwabadibona** go feta tseo tša **Ntlo ya monna yo mongwe**. Lebaka leo le ka fiwago gore go tla bjang gore go be ka tsela ye ke la gore, mola ditiragalo tša kanegelokopanatseka yeo ya **Bomahlwabadibona** di latelana thwii!, tseo tša kanegelokopanatseka ya **Ntlo ya monna yo mongwe** go na le nako yeo di diragalago ka nako e tee. Mohlala: Ge Shadi a kgotla kolozi a leba Seshego gomme a fihla a apea, a bile a sola, a eja, a emela Vincent go fihlela a robala; mongwadi o šomiša yona nako yona yeo go re bontšha Tumo a tloga moo lebenkeleng (leo Shadi a tšwelego ka go lona) a leba karatšheng go tšea taxi yeo a e otlelago, gomme a swara tsela a leba lekheišeneng la North-Rand.

Se ke sona se se fokotšago nako ya ditiragalo ka gore go diragala ditiragalo tše pedi, ka baanegwa ba go fapana, mafelong a go fapana, ka nako e tee.

(d) **Felo**

Kanegelongkopanatseka yeo ya **Ntlo ya monna yo mongwe** mongwadi o dirišitše fela mafelo a ditoropong bjalo ka: toropong ya Polokwane, Seshego,

hoteleng le Tshwane. Kanegelongkopanatseka yeo ya **Bomahlwabadibona** o dirišitše mafelo a ditropong bjalo ka: Pienaarsriver, Themba, Seshego, Nelspruit le Acornhoek gotee le a magaeng bjalo ka: gaSekgopo, gaSeleka, Beauty le Shongwane. Le ge mafelo ao e le a magaeng, ke a magaeng a sebjale moo go bonwago dithelebišene, go nago le dipotlolostoro/dipara, le tšona dipanka. Go fetiša fao gona go kanegelokopanatseka ye go dirišitšwe le mafelo a tlhago bjalo ka Kruger National Park. Ka gona phapano ke gore kanegelokopanatseka yeo ya **Ntlo ya monna yo mongwe** e dirišitše mafelo a ditropong fela, mola yeo ya **Bomahlwabadibona** e dirišitše mafelo ao a ditropong gomme ya oketša ka a magaeng a sebjalebja le a dithokgwa ao kanegelokopanatseka yeo ya mathomo e se nago le ona.

Go gateletšwe phapano ya baanegwa ge mongangiši wa kanegelokopanatseka ya **Ntlo ya monna yo mongwe** a lebane le boradia le sephiri, mola wa **Bomahlwabadibona** a lebane le bošoro kudu. Mongangišwa wa kanegelokopanatseka yeo ya mathomo ke wa go loka mola bangangišwa ba yeo ya bobedi e le ba go se loke. Baanegwanyane ba laeditšwe ge ba **Ntlo ya monna yo mongwe** e le ba babedi fela bao ba lego bohlokwa, mola ba **Bomahlwabadibona** ba feta ba bararo ka palo, le gore bao ba babedi ba hlakantšhitše go loka le go se loke, mola bao ba palo ya go feta boraro e no ba ba go se loke ka moka ga bona. Gape ke bona baanegwa ba laeditšego gabotse gore dikanegelokopanatseka tšeo di lebane le magorwana/karolwana tše pedi tša go fapana, e lego ya **sephiri** le ya **go tšhoša le go homotša**. Ditiragalokoketšo di laeditšwe ge bontši e le tšeo tša **Ntlo ya monna yo mongwe** ka baka la go sepela di bapetše. Ke gore ditiragalo di direga ka nako e tee mafelong a go fapana. Go gateletšwe gape le phapano ya nako ya ditiragalo. Go laeditšwe gore ge ditiragalo tša go fapana di diragala ka nako e tee mafelong a go fapana, gona taba yeo e tlile go fokotša nako ya ditiragalo mo sengwalong. Ntlha ya mafelelo ke ya felo, yeo yona e bontšhitšego ge mongwadi a šomišitše mafelo a go fapana gore pharologanyo ya dikanegelokopanatseka tšeo e bonale gabotse.

Bjale karolo yela ya letlalo la diteng le papetšo ya lona godimo ga dikanegelokopantseka tše pedi tšeo, e fedile. Go yo latela kgaolo ya bone yeo yona e yago go hlokomela letlalo leo la bobedi la sengwalo e lego la thulaganyo.